

ISBN: 978-99955-45-38-3
УДК: 330.34:316.42

Датум пријема рада: 03.05.2022.
Датум прихватања рада: 28.06.2022.
Прегледни научни рад

ИЗАЗОВИ НАЦИОНАЛНИХ ЕКОНОМИЈА У УСЛОВИМА ГЛОБАЛНИХ ПРОМЈЕНА

THE CHALLENGES FACING NATIONAL ECONOMIES IN THE CONTIDIONS OF GLOBAL CHANGES

Марина Панић

Пореска управа Брчко дистрикт, Босна и Херцеговина
marina_94@live.com
ORCID: 0000-0003-3025-3706

Зорица Матић

ЈУ Економска школа Бијељина, Република Српска, Босна и Херцеговина
zoki.prelovac@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9274-790X

Апстракт: Националне економије се у условима глобализације суочавају са бројним изазовима. Сматра се да овај процес доводи до економског раста, те се очекују и многи други позитивни ефекти. Развој савремених информационо-комуникационих технологија је итекако везан за процес глобализације, а исти мијења све значајне области живота и рада, утичући на пословање предузећа, управљање истим, међусобну комуникацију и сл. Све поменуто утиче и на националну економију, те се отварају нове могућности, али и изазови. Продуктивност, флексибилност, умреженост и коришћење савремених информационо-комуникационих технологија су основне ставке које се посматрају када је ријеч о ефектима по националну економију. Основна подручја дјеловања на националну економију су производња односно пословни модели и тржиште радне снаге.

Кључне ријечи: Национална економија, глобализација, умреженост, тржиште рада, пословни модели

JEL класификација: B21, B22, D04, D24, O31, O34

Abstract: In the conditions of globalization, national economies are facing numerous challenges. It is considered that this process leads to economic growth, a range of additional positive effects are to be expected as well. The development of modern informational and communicational technologies is closely connected with the process of globalization which changes all significant areas of life and work, by affecting a companies' business, managing them, mutual communication, etc. All

above mentioned has an impact on the national economy, on the prospect of new possibilities, but it might cause some new challenges as well. The productivity, flexibility, connectivity, and the use of modern informational and communicational technologies are the cornerstones that are taken into consideration when discussing effects on the national economy. The basic areas which influence the national economy are production, business models, and the workforce market.

Key Words: *National economy, globalization, networking, labor market, business models*

JEL classification: *B21, B22, D04, D24, O31, O34*

1. УВОД

Процес дигитализације као фактора глобализације захватио је многе области националне привреде. Примјетна је комбинација примјене интернета и савремених технологија примјењена у сфери тзв. паметних објеката, што доводи до потпуне промјене парадигме индустријске производње националних економија. Ефикасни производни системи осмишљени су на начин да задрже економске погодности масовне производње. Све то доприноси и расту оне националне економије која се одлучила на примјену савремених технологија. О карактеристикама националне економије у 21. вијеку и њеним одговорима на изазове процеса глобализације говори се са аспекта продуктивности, флексибилности и умрежености. Већа искоришћеност у поступку производње резултира повећањем продуктивности. Примјеном савремених технологија и пословних концепата дата је могућност да се може произвести мања количина производа без губитка профита као последице тог начина производње. У том погледу, незаобилазна је улога Cyber-physical system-a (CPS) као система базираног на међусобној интеграцији физичких компоненти и рачунарских алгоритама чији су базични елементи организација, запослени и технологија. Значајно је указати и на паметне фабрике које су подстакнуте драматичним унапријеђењем технолошких могућности, повећањем комплексности ланца снабдијевања и глобалном фрагментацијом тражње и производње (Datex, 2020).

Подјела на домаће и стране фирме у једној националној економији све више губи на значају, а полази се од тога да је суштина напретка националне економије у производњи било ког предузећа која даје оптималне резултате (Савковић, 2015). Поред тога, ново поимање продуктивности у концепту глобализације подразумијева и нешто другачије ставове о извору богатства (са акцентом на природне ресурсе), с обзиром на широк спектар могућности данашњих предузећа путем којих прибављају потребна природна богатства, независно од тога гдје се она налазе.

У оквиру теме везане за изазове националних економија у условима глобализације о флексибилности се може говорити са аспекта предности виртуелне производње. Овакав начин производње штеди вријеме у

намијештању параметара производа, а ефикасност оваквог концепта доводи до тога да процес успостављања аутоматизоване производне линије са три мјесеца бива скраћен на три дана. Поред наведеног, флексибилност се тиче и радног времена и самог мјеста обављања послова, што за националну економију значи могућност запошљавања стручних радника без обзира на то у којој земљи живе. Према Савковићу (2015) мреже су кључни материјал од којег се организације стварају и од које ће се и у будућности креирати. Оне су у стању да обликују нове форме пословања и организације и да се шире у глобалној економији посредством савремених информационо-комуникационих технологија. Некада предимензиониран став Schwab-а (2016) да ће се индустријска револуција као један од покретача процеса глобализације одразити на оно што човјек ради и оно што он јесте у смислу да ће утицати и на сам идентитет, осјећај приватности, начине понашања, вријеме посвећено послу, правац развоја каријере и сл. све више постаје чињеница. У наставку рада слиједи осврт на сам појам и значај глобализације.

2. ГЛОБАЛИЗАЦИЈА – ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ

Концепт глобализације економије је један од значајнијих трендова и процеса у савременом свијету. Уопштено, глобализација је подстакнута научно-технолошким напретком који је довео до значајних промјена у области микро и макроекономије (Крстић, 2008). Са развојем и примјеном иновација мијења се и начин одвијања процеса глобализације (Ђузовић и Соколов-Младеновић, 2014). Како је у питању контроверзан појам и с обзиром на то да је једини заједнички став везан за то да овај процес дјелује на готово све сфере људског рада и дјеловања, не постоји јединствена дефиниција овог процеса. Најчешће се наводи да је у питању поступак обједињавања људских активности путем повезивања различитих друштвених активности путем динамизираних и интензивираних економске и сваке друге интеграција на регионалном, континенталном, међуконтиненталном и планетарном нивоу (Бекер, 2005). Нарочито се у последње вријеме истиче појам економске глобализације који обухвата либерализацију токова капитала и трговине на глобалном нивоу, захваљујући мобилности радне снаге, идеја, информација и капитала.

3. ТРАНСФОРМАЦИЈА НАЦИОНАЛНЕ ЕКОНОМИЈЕ

3.1. Полазне претпоставке

Дигитална повезаност је свакако један од основних чинилаца који доприноси глобализацији. И људи и процеси требају бити међусобно интегрисани кроз систем стварања вриједности, што је омогућено примјеном интернета чија примјена постаје далеко више од додатне могућности. У националним економијама, значајна је улога државе од које се очекује спровођење реформи школства у правцу обучавања везаних за примјену савремених технологија. Дакле, неопходна је обучена радна снага као одговор на све оно што дигитализација доноси. Један од начина дигиталне трансформације јесте и смањење трошкова производње, што ће се постићи искориштавањем

обновљивих извора енергије. Између осталог, један од услова у оквирима националних економија је и адекватан законски оквир и увођење е-управе ради ефикаснијег система издавања документација. Поред тога, технички стандарди требају бити на вишем нивоу јер требају омогућити комуникацију, прикупљање великог броја података и сл., у чему значајну улогу има Lean менаџмент као концепт осмишљен са циљем отклањања извора расипања у оквиру предузећа, те умањења временакоје протекне од пријема наруџбе до испоруке купцу. Као неопходан намеће се и процес стандардизације. Једнако важан услов је и стандардизација која се односи на систем, платформе, протокол, повезаност, а треба да буде базирана на међусобној сарадњи предузећа. Сигурност система и базе података је услов којем је, за разлику од теоријског аспекта, у пракси за сад посвећено недовољно пажње. Ипак, није једноставан задатак пронаћи начин којим се штите дигитални системи од недозвољеног приступа истим. Поменута сигурност система је битан услов за стицање повјерења у нови тип индустрије. На основу свега наведеног, изводи се закључак о основама дигиталне трансформације националних економија које се помињу и у публикацији McKinsey & Company (2015), а које се тичу изградње адекватних дигиталних способности, управљања подацима, прилагодљивог ИТ развој на темељу системске и податковане архитектуре и обезбјеђења тзв. сајбер безбједности.

3.2. Подручја дјеловања

Прегледом литературе и анализом постојеће праксе, долази се до закључка о главним подручјима дјеловања на националне економије у условима глобализације.

Слика 1. Кључна подручја дјеловања на националне економије

Извор: Израда аутора

Савремене технологије увелико мијењају производне процесе али и пословне моделе. Јовановић-Гавриловић (2019) наводи да се промјене у области производње тичу следећег: повећане флексибилности производње, јер комплетан низ различитих производа може бити произведен у једном погону, масовне кастомизацијетј. прилагођавање производа захтјевима потрошача, убрзања производње - дигитални дизајн и виртуелно моделовање производних процеса скраћују вријеме између обликовања производа и његове испоруке. Конкурентност је постала мјерљива и са аспекта иновативности и спремности за нове начине производње. Фактори попут снижених транспортних торшкова и развој трансконтиненталне комуникације довели су до ширења глобалних ланаца вриједности и истовременог помјерања традиционалних граница, те долази до примјене географије послова и појаве радних мјеста на новим локацијама.

На савременом тржишту рада цијене се дигиталне вјештине, али и когнитивне, вјештине повезане са предузетништвом и сл. Запосленост је на вишем нивоу када су у питању послови који захтијевају виши ниво квалификација. Са појавом дигиталних технологија јавља се и краткорочан рад базиран на online платформама о чему свједочи податак World Bank Group (2019) односно Свјетске банке да у оквиру freelancer-а који могу бити запослени и на традиционалним пословима, има око 84 милиона или процентуално мање од 3% глобалне радне снаге. Енглеска банка је процијенила да ће у наредних двадесетак година нестати око 80 милиона послова на територији САД, а 15 милиона послова на подручју Велике Британије. Поменути износи се односе на 50% радне снаге у поменутим државама (Вонсиц, 2017). На традиционалним тржиштима рада плате се израчунавају на основу апсолутних перформанси, док се на дигиталном тржишту израчунавају на основу релативних перформанси. У дигиталној економији побједник односи све, што се сматра ефектом суперзвјезде – дигиталне технологије су подстакле транзицију ка тржиштима на којима побједник односи све, чак и када је ријеч о производима за које се сматрало да не неће бити у складу са феноменом суперзвјезде.

ЗАКЉУЧАК

Процес глобализације и даље изазива бројне контроверзе, те се као посљедица тога јављају бројни ставови по питању њеног утицаја на националне економије. Глобализација је утицала на све националне економије. Тај утицај се првенствено посматра кроз продуктивност, умреженост, флексибилност пословања и употребу савремених технологија. Националне економије би требале константно анализирати могућности и пронаћи ефикасније начине који ће омогућити већи обим производње са што мање искориштених ресурса. Све државе су приморане да улажу у сектор информационо-комуникационих технологија, радну снагу, унапријеђење пословних модела и начина производње како би опстале у глобалној тржишној утакмици.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Бекер, Е. (2005). Економски аспекти глобализације. *Привредна изградња*, 48(3-4), 135-153.
- [2] Јовановић Гавриловић Б. (2019). Четврта индустријска револуција – кључне карактеристике и ефекти на националну економију. Зборник радова *ЕконБиз.*, 358-367.
- [3] Крстић, З. (2008). Национална држава у загрљају глобализацијског левијатана. *Теме – часопис за друштвене науке* бр. 3, 993-1009.
- [4] Ђузовић, Ђ., Соколов-Младеновић, С. (2014). Глобализација и дигитална економија. *Синтеза – Утицај интернета на пословање у Србији и свијету*, 143-147.
- [5] Савковић, С. (2015). Умрежено друштво и умрежена култура. *Годишњак Факултета за културу и медије* 7(7).
- [6] Bonciu, F. (2017). Evaluation of the Impact of the 4th Industrial Revolution on the Labor Market. *Romanian Economic and Business Review* 12(2), 7-16.
- [7] Datex (2020). Industry 4.0 - the Smart Factory & the Digital Supply Chain., преузето 24. априла са сајта <https://www.datexcorp.com/industry-4-0-smart-factory-digitization-supply-chain/>
- [8] McKinsey & Company (2015). Industry 4.0 How to navigate digitization of the manufacturing sector. McKinsey Digital.
- [9] Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution*. Geneva: World Economic Forum.

SUMMARY

Globalization had an impact on all national economies. First and foremost, that impact is observed through productivity, connections, the flexibility of business, and the implementation of modern technologies. National economies should constantly analyze the possibilities and look for more efficient methods which could provide an increased production volume while decreasing the amount of used resources. Lagging behind in a number of areas, insufficient productivity, and limited competition are all the results of the poor implementation of modern technologies. In these conditions of globalization, the national economies are facing certain challenges which relate to the acquisition of capital and an insufficient influx of foreign investments. All the mentioned challenges affect the possibility of increasing productivity and they obstruct the modernization of the national economies.